

Izvorni znanstveni članak
UDK 811.163.42-26:811.163.42'282.2:811.92

Primljen 09. 01. 2006.
Prihvaćen 18. 01. 2006.

STANDARD IZMEĐU ORGANSKOGA GOVORA I PLANSKOGA JEZIKA – HRVATSKI STANDARDNI, ĐURĐEVEČKI I ESPERANTO

*Velimir Piškorec **

Filozofski fakultet, Zagreb

Potaknut promišljanjima u sklopu refleksivne povijesne antropologije koja se odnosi na porabu autorefleksije znanstvenika (Dressel 2004) te recipirajući jezičnobiografski pristup kao jednu od metoda dodirnoga jezikoslovlja (Bechert/Wildgen 1991), u ovom ću tekstu kroz autobiografsku vizuru pokušati prikazati onaj dio vlastite biografije koji obuhvaća sjećanja, iskustva, stavove i osjećaje vezane uz pojedine jezične sustave koje sam usvajao i učio. Posebna pozornost posvetit će se đurđevečkom govoru kao prvom jeziku, hrvatskom standardu kao drugom te esperantu kao prvom stranom jeziku kojim sam se aktivno služio. Autobiografskoj naraciji prethodit će rasprava o ulozi i mogućnostima primjene jezičnobiografske metode u kontaktnoj lingvistici u svjetlu pomaka epistemološke paradigme s kvantitativnih prema kvalitativnim društvenim istraživanjima kao i kratak osvrt na etičke i metodološke probleme koji se nameću pri artikulaciji jezične autobiografije kao hibridne tekstne vrste.

Ključne riječi: *jezična autobiografija, višejezičnost, đurđevečki govor, hrvatski standardni jezik, esperanto*

O JEZIČNOBIOGRAFSKOJ METODI

Na prvu informaciju o postojanju jezičnobiografske metode naišao sam u njemačkome uvodu u kontaktnu lingvistiku Becherta i Wildgena (1991: 45–47). Za nju se navodi da je u načelu riječ o prilagodbi biografske metode iz sociologije radi proučavanja sociolingvističke i kontaktnolingvističke problematike. U tradicionalnoj se sociologiji biografska metoda određuje kao „znanstveni pristup u sklopu kojeg za rješavanje nekoga problema prikupljaju isključivo materijali što sadrže iskaze ljudi o njihovom sudjelovanju u događajima i procesima; na temelju tih iskaza provodi se opis fokusiranih procesa i postavljaju hipoteze za njihovo tumačenje” (Szczepanski 1974: 22). U spomenutom njemačkom priručniku navode se tri načina primjene jezičnobiografske metode. Jedan je način evaluacija biografskih romana i drugih dokumenata kao što su dnevници, pisma i pisana ostavština. Drugi oblik primjene sastoji se u sustavnom pismenom anketiranju radi prikupljanja biografskih

* Velimir Piškorec, Filozofski fakultet, Zagreb, Ivana Lučića 3; e-mail: velimir.piskorec@ffzg.hr

podataka, dok treći oblik podrazumijeva provedbu jezičnobiografskih intervjua. Oni pak mogu biti oblikovani kao mješavina jezične biografije i istraživanja domena jezične uporabe na temelju unaprijed sastavljenoga upitnika odnosno kao izvješće o vlastitom životu uz tematsko fokusiranje jezičnih aspekata. Zanimljivo je, međutim, da se ova metoda ne navodi ni u opsežnom dvosvečanom međunarodnom priručniku u kojem se daje ekstenzivan pregled teorijskih postavki i dostignuća suvremene kontaktne lingvistike (Goebel i dr. 1996), a nema je ni u najrecentnijem uvodu u kontaktnu lingvistiku na njemačkome (Riehl 2004). Može se pretpostaviti da je razlog nespominjanja te metode u spomenutim priručnicima znanstvenopovijesne naravi. Naime, tradicionalna se kontaktnolingvistička istraživanja pri opisu korelacija između sistemskolingvističkih i socioloških varijabli oslanjaju u prvome redu na kvantitativne metode kod kojih se primarnim kriterijem objektivnosti istraživanja smatra statistička reprezentativnost uzorka.

S pojavom postmoderne paradigme kao refleksivne reakcije na pluralizaciju životnih svjetova u suvremenim društvima, i u društvenim je istraživanjama počela jačati svijest o nedostacima kvantitativnih metodologija, rezultirajući pomakom metodološkoga težišta prema kvalitativnim istraživanjima. „Pošto su predstavnici postmoderne proglasili kraj velikih priča i teorija, suvremenom dobu puno su primjerenije lokalno, vremenski i situativno ograničene priče. (...) Duboke i nagle društvene promjene i diversifikacija životnih svjetova kao njihova posljedica sve više konfrontiraju sociologe s društvenim kontekstima i perspektivama koji su za njih novi, tako da se klasične deduktivne metodologije – u kojima se pitanja i hipoteze izvode iz teorijskih modela i provjeravaju na empirijskim podacima – pokazuju kao neprimjerene za opis diferenciranosti predmeta istraživanja. Istraživači stoga sve više ovise o induktivnim postupcima (...) Tako se teorije razvijaju iz rezultata empirijskih istraživanja, a znanje i djelovanje istražuju se kao *lokalno* znanje i djelovanje” (Flick 2004: 12). U tradiciji istraživanja odnosa društva i jezika kvalitativna je paradigma doduše našla svoje mjesto u disciplinama kao što su etnografija komunikacije¹ i etnometodologija², no srednjostrujaška sociolingvistika još uvijek polazi od dihotomije jezik-društvo odnosno svojevrsne reifikacije tih dvaju koncepata (usp. npr. Coulmas 2004), marginalizirajući tako – zbog ukalupljenosti u kvantitativnu epistemološku paradigmu – konstitutivnu ulogu jezika u društvenim interakcijama.

Ovaj pomak metodoloških paradigmi tek se odnedavna pomalo recipira i u disciplinama koje se bave odnosom jezika i društva. Tako se u posljednje vrijeme na međunarodnoj sociolingvističkoj i kontaktnolingvističkoj sceni pojavilo nekoliko značajnih monografija i zbornika u kojima se revalorizira jezičnobiografski pristup u kontekstu kvalitativnih istraživanja (usp. npr. Fix i Barth 2000, Treichel 2004, Franceschini 2004). Kao podloga za analizu pojedinih jezičnih biografija koriste se audiozapisi autentičnih iskaza ispitanika dobivenih metodom narativnih intervjua – bilo slobodnih, bilo fokusiranih na jezične pojave povezane sa sugovornikovom biografijom (npr. iskustva, stavovi i osjećaji u vezi s usvajanjem, učenjem i uporabom jezika). Najniži stupanj analize snimljenoga empirijskoga materijala obuhvaća analizu propozicionalnoga sadržaja dobivenih iskaza (kao što je tome tako npr. u metodi usmene povijesti /engl. *oral history*/). Nakon opisa propozicionalnoga sadržaja obično se provodi tzv. pragmatičko uklapanje (njem. *pragmatische Brechung*,

engl. *pragmatic embedding*) snimljenoga materijala tako što se metodama konverzijske i diskurzivne analize pojedine pojave i specifičnosti na razini jezičnoga izraza pokušavaju interpretirati kao indikatori određenih biografskih procesa (usp. Treichel 2004).

JEZIČNA AUTOBIOGRAFIJA – HIBRIDNA TEKSTNA VRSTA

U novijoj literaturi o jezičnim biografijama nisam naišao ni na kakav napatuk kako sročiti, a kamoli kako analizirati vlastitu jezičnu autobiografiju. Doduše, ohrabren iskustvima o autobiografskim refleksijama u području refleksivne historijske antropologije, a u isti mah bivajući svjestan vlastite višejezičnosti, već sam se jednom okušao u pisanju ove tekstne vrste, i to u dvjema inačicama, hrvatskoj i njemačkoj. One su konceptualno istovjetne, a razlikuju se – osim po jeziku kojim su pisane – u nekim manjim pojedinostima (Piškorec 2004; 2005). U tim sam tekstovima povezo opis svojih iskustava u vezi s uporabom, usvajanjem i učenjem pojedinih govora i jezika s prikazom njihova institucionalnog i društvenog konteksta. Potanko sam prikazao ustroj studija njemačkoga i engleskoga, poslijediplomskoga studija lingvistike te okolnosti koje su mi kao novopečenomu lingvistu omogućile ulazak u akademski milje. Iz današnje perspektive i sâmi mi se naslovi tekstova („Od jezičnoga dodira do dodirnoga jezikoslovlja” odnosno „Vom Sprachkontakt zur Sprachkontaktforschung”) čine pomalo pretencioznima jer se njima aludira na izvjesnu „predodređenost” za specijalizaciju u kontaktnoj lingvistici. Inače, oba su teksta – po uzoru na tekstnu vrstu „životopis” – strukturirana kronološki. U kratkom pogovoru uz hrvatski tekst, „otvorenom pismu”, što ga je sročio moj kolega Svjetlan Lacko Vidulić, tematizira se njegova hibridnost jer „distanciranim objektivnim jezikom crta konture jednoga posve individualnog životnog iskustva. To se jezikoslovac osvrće na svoju prošlost, kloneći se svakog patosa i svakog sentimenta – kao da želi pomiriti instrumente svoje struke i predmet posve neuobičajen!” Taj tekst, smatra pisac pogovora, jest svojevrsni „autobiografski kroki koji ne miriše toliko na memoarsku prozu koliko na iscrpan curriculum vitae, ili možda na protokol saslušanja s kakvoga ‘informativnog razgovora’ pred jezikoslovnim istražnim povjerenstvom”, a u zaključnom se dijelu pretpostavlja da nosi tragove „sponatne autocenzure” jer je „optimizma i pozitivnih likova pun” (Lacko Vidulić 2005: 96–97).

ETIČKA I METODOLOŠKA NELAGODA

Sjećam se da sam već tada, tijekom pisanja jezične autobiografije, osjećao određenu nelagodu pa sam spomenutoga kolegu zamolio da moj tekst dopuni komentarom. Osjećao sam, naime, da takav oblik govorenja o sebi i vlastitim iskustvima nije uobičajen ni za mene kao sročitelja, a bome ni za čitatelje. Pribojavao sam se da se sve to ne protumači kao izraz egomanije upakirane u svojevrsnu *success story* s profesionalnim *happy endom* u obliku ulaska u akademsku sredinu.

I danas osjećam istu nelagodu. Svjestan sam povlaštenoga položaja u diskurzivnoj zajednici koji mi omogućava artikulaciju sjećanja, iskustva i stavova vezanih uz vlastitu višejezičnost. Također sam svjestan i činjenice da taj položaj uvelike proizlazi iz simboličke

kapitalizacije te iste višejezičnosti u obliku stečenih odgovarajućih profesionalnih kvalifikacija. U svakom slučaju, danas bih bio oprezniji spram „naturalizacije” povezanosti iskustva višejezičnosti i profesionalnoga interesa.

Osim ove, etičke, u međuvremenu se pojavila i druga vrsta nelagode – metodološka. Ona je posljedica iščitavanja najnovijih radova o jezičnim biografijama u kojima se od istraživača očekuje objektivan odmak od prikupljenoga materijala i dezinteresirana analiza jezika kao indikatora određenih biografskih procesa. Naime, teško je zamislivo da netko bude u isti mah aktikulator sjećanja, iskustava i stavova vezanih uz jezičnoautobiografske procese te analitičar toga istoga diskursa koji će „znanstvenom objektivnošću” nadići propozicijski sadržaj i moći – običnim rječnikom rečeno – „čitati između redaka”.

Ipak, svjestan tih etičkih i metodoloških neuralgičnih mjesta, još jednom ću progovoriti o vlastitoj jezičnoj dijakroniji i sinkroniji u nadi da će se ova autobiografska refleksija o višejezičnosti recipirati kao skroman doprinos govorenju o odnosu između pojedinca, jezika i društva.

ĐURĐEVEČKI I STANDARD

Prvi jezik koji sam usvojio jest svojevrsna mješavina đurđevečkoga i ferdinantskoga govora. Zapravo, riječ je o dvama susjednim, vrlo sličnim govorima podravskoga dijalekta, koji se prostire na području srednje Podravine i obuhvaća dvadesetak lokalnih govora.³ Iako sam rođen u Đurđevcu, nisam dakle govorio „čisti” đurđevečki, nego su se u njemu nalazili i elementi lokalnoga govora moje bake Ljubice, podrijetlom iz Ferdinandovca, s kojom sam provodio velik dio vremena. Kako je baka bolovala od reume i teško se kretala, pomagao sam joj pri kućanskim poslovima i s njom puno komunicirao. Većinu priča o obiteljskoj povijesti čuo sam upravo od nje. Osim toga, bio sam nazočan razgovorima koje je vodila sa susjedima i rođacima koji su je posjećivali.

Tako sam govorio *jab'uka* i *s'u:ncę* umjesto *jab'oka* i *s'o:ncę*, kako se kaže u đurđevečkom. Također bih rekao *p'i:jęm v'odu* umjesto *p'i:jęm v'odo* ili pak *z vojn'i:ke* umjesto *z vojn'i:ki*. Od bake sam naučio i riječi poput *je:kl'ati* (njem. häkeln), *jekn'a:dlin* (njem. Häkelnadel), *č'ušpajs* (njem. Zuspeise), *or'o:dlin* (njem. Haarnadel), *štrip'a:nklin* (njem. Strumpfbandel), *r'o:l* (njem. Rohr), *šp'aręt* (njem. Sparherd) i mnoge druge iz područja domaćinstva. U sjećanju mi je ostalo njezino slikovito izražavanje kroz koje sam usvojio osebujnu kajkavsku frazeologiju, npr. *to b'o:dę dok mi v'r:ba z r'iti zr'a:stę* u značenju „to će se dogoditi u dalekoj budućnosti ili se uopće neće dogoditi” ili pak *pošpo:tal'a sę s'ova sen'i:ce da 'ima dęb'ę:lo gl'a:vo* sa značenjem „prebacivati nekome nešto što se može prebaciti njemu samome”. Baka je umrla 1981. godine, kada mi je bilo petnaest godina.

Sjećanje na djeda dosta je bljeđe jer je on umro ranije, 1973. godine. Ipak, kako je bio bravar, od njega sam naučio riječi kao što su *šar'afštuk* (njem. Schraubenstock), *šarafc'i:ger* (njem. Schraufenzieher), *m'antlin* (njem. Mantel), *šl'auf* (njem. Schlauch), *gumil'e:zung* (njem. Gummilösung) i mnoge druge što ih je rabio govoreći o popravcima bicikala i brava. Djedu mogu zahvaliti i prvi doticaj s novinama koje je svako jutro redovito kupovao kada

smo skupa išli u trgovinu po kruh.

Nakon ovih reminiscencija na baku i djeda moram reći da su tu bili naravno i roditelji, no kako su oni bili zaposleni i puno izbivali od kuće, sjećanje na komunikaciju s njima u najranijem djetinjstvu prilično je blijedo. Isto vrijedi i za komunikaciju sa sestrom koja se rodila kada sam ja već imao pet godina.

S obzirom da je đurđevečki govor bio ujedno i prirodni medij sporazumijevanja u mojoj bližoj i široj društvenoj okolini, govorenje standardom smatralo se neprimjerenim, a za domaće ljude koji bi ga koristili reklo bi se da govore „po gospodski”. Međutim, to se nije odnosilo na doseljene štokavce, nego se njihov govor nazivao po njihovu podrijetlu, npr. slavonski. Jedini štokavac kojeg sam tada poznavao i s kojim sam komunicirao bio je naš prvi susjed pokojni Ivan Rubinić, koji se svojski trudio naučiti me što više psovki. Njegova kćerka Božica Anić i danas često prepričava da sam se kao „klinac” vrlo kreativno služio naučenim izrazima.

Za razliku od kajkavskoga govora kao jezika primarne socijalizacijske okoline, sa štokavskim sam se susretao – uz iznimku susjeda Rubinića – isključivo kroz medije pa se danas uopće ne mogu sjetiti prvih razgovora na tom idiomu. Međutim, u kući se redovito slušao radio i gledala televizija, čitao „Večernji list” i u ono vrijeme popularni časopis „Studio”, tako da sam prije odlaska u školu već pomalo već čitao i pisao, dakako, hrvatski standard. Budući da se ne mogu sjetiti nikakvog svjesnog učenja standarda, vjerojatno je riječ o tzv. učinku „crne kutije” koji podrazumijeva svojevrsnu nesvjesnu kumulaciju jezičnoga znanja što će se nakon određenoga vremena i u određenim okolnostima aktivirati (usp. Franceschini 2003).

Ta se aktivacija poklopila s mojim polaskom u prvi razred osnovne. Krenuvši u školu, počeo sam intenzivno čitati knjige na standardu, a i dalje sam puno vremena provodio gledajući tada jedini program Televizije Zagreb. Jedino neugodno iskustvo povezano u neku ruku sa standardom imao sam na testiranju za prvi razred kada je trebalo reći kako se zove koje slovo. Kad su došla na red slova „č” i „ć”, rekao sam da su to „tvrdi i meki č”. Tada mi je ispitivačica uzela prst i pritisnula ga na papir pitajući koje je tvrdo, a koje meko. Uopće mi nije bilo jasno njezino ponašanje, jer sam tada bio siguran da se ta slova tako i zovu.⁴

Uz niže razrede osnovne škole ne vežem nikakva neugodna sjećanja koja bi se dala protumačiti kao neka vrsta jezične diskriminacije, a to isto vrijedi i za više razrede. Dapače, u sklopu novinarske sekcije, koje sam bio član, učenike se poticalo da pišu tekstove i na dijalektu, a izabrani su tekstovi objavljeni u školskome časopisu „Sunčanim stazama”. Valjda sam zbog toga malo-pomalo i počeo osjećati ponos za svoj kajkavski idiolekt u čijoj se osnovi, kako sam već spomenuo, nalazio đurđevečki s primjesama ferdinantskoga. Danas je naravno teško reći išta potanko o vlastitoj kompetenciji standardnoga jezika, no na temelju školskih zadaća iz viših razreda osnovne i tekstova na standardu objavljenih u školskome časopisu, može se ustvrditi kako mi je pisana kompetencija bila prilično solidna, bez značajnijih utjecaja kajkavskoga prvoga jezika. Na osnovu toga daje se zaključiti da sam u to vrijeme već bio izrazito bilingvalan s obzirom na kajkavski idiom i standardni jezik.

Kada je krajem sedamdesetih u Đurđevcu osnovana Književna sekcija KUD-a „Petar Preradović”, u nju je uključena i nekolicina nas učenika članova školske literarno-novinarske

grupe. Na redovitim tjednim sastancima članovi sekcije čitali bi svoje najnovije radove i raspravljali o njima, a izbor iz radova tiskao se u glasilu sekcije „Podravska gruda”. Na tim sam se sastancima sprijateljio s gospodinom Đukom Tomerlinom-Picokom, književnikom kojega sam već od ranije površno poznavao kao daljega rođaka i neko vrijeme susjeda. Naš se kontakt nastavio i nakon zamiranja rada književne sekcije, a on mi je malo-pomalo davao svoje tekstove na prijepis, lekturu i uređivanje te povjeravao izradu kajkavskih glosara za svoje knjige. Kako mi je kasnije priznao, namjera mu je bila da se što bolje usavršim u đurđevečkom govoru da bi se uklonile interferencije iz ferdinantskoga. Međutim, i danas će uho izvornoga govornika đurđevečkoga u mojemu idiolektu čuti pokoju morfološku osobitost tipičnu za ferdinantski govor.

ESPERANTO

U šestom sam razredu osnovne škole počeo učiti međunarodni planski jezik esperanto⁵. Naime, 1970-ih godina u Đurđevcu je djelovao Esperantski klub „Picok / Koko”, što ga je vodio Josip Pleadin, danas tiskar u Đurđevcu i glavni delegat Svjetskog esperantskog saveza za Hrvatsku. On me, kao izvrstan govornik esperanta i veliki esperantski entuzijast, oduševio svojim didaktičkim umijećem potičući u meni volju za učenjem esperanta. Zahvaljujući takvom poticaju, ali i činjenici što se esperanto odlikuje izrazito logičnom i transparentnom gramatičkom i leksičkom morfologijom te što iza njega stoji plemeniti ideal neutralne međunarodne komunikacije, relativno sam brzo napredovao u učenju toga planskoga jezika. Taj je napredak djelovao motivirajuće pa sam se nakon nekoga vremena odvažio poslati oglas u ono vrijeme popularni kineski esperantski časopis „El Popola Ĉinio” s molbom da mi se jave zainteresirani za dopisivanje na esperantu. Ubrzo nakon objavljivanja oglasa stiglo je nekoliko odgovora i započela je dugogodišnja korespondencija s esperantistima iz Japana, Argentine, Nizozemske i Poljske. Dobivena pisma i razglednice čuvam i danas u osobnom arhivu. S kolegama iz đurđevečkoga esperantskoga kluba putovao sam na esperantske susrete u tadašnjoj Jugoslaviji, a posebno su mi u sjećanju ostali odlasci na prvomajske susrete u Tuzlu, Mostar i Zenicu. Doduše, čudilo me što dobar dio sudionika nije bio sposoban razgovati na esperantu, no to sam nadoknađivao s onima koji su mu bili vični. Budući da je sudjelovanje na esperantskim susretima u inozemstvu bilo skupo i nesubvencionirano, kao srednjoškolac sam samo jednom imao prigodu otputovati u inozemstvo, i to 1982. godine na ljetnu školu esperanta koja se održavala u nekom omladinskom domu blizu grada Bardejova u sjeveroistočnoj Slovačkoj. Međutim, na domaćim se esperantskim susretima redovito našlo i stranih esperantista tako da je uvijek bilo prilike za čavrljanje na esperantu. Osim toga, strani su esperantisti često bili gosti u đurđevečkom esperantskom klubu.

Odlazak na studij germanstike i anglistike u Zagreb 1986. godine značio je, zbog novih obaveza, povlačenje iz aktivnog esperantskog života u Hrvatskoj. Ipak, kao student, dvije sam godine zaredom sudjelovao na međunarodnim omladinskim susretima u Njemačkoj. Za vrijeme studija povremeno bih pročitao što god na esperantu i nazočio gdje kojoj domaćoj esperantskoj priredbi. Nakon duljega razdoblja prigoda za reaktiviranje kompetencije u esperantu pružila mi se kao sudioniku svjetskih esperantskih kongresa u Zagrebu 2001. i

Göteborgu 2003. godine. Od 2001. godine član sam Svjetskoga esperantskoga saveza sa sjedištem u Rotterdamu. Pretplaćen sam na dva esperantska mjesečnika putem kojih se redovito informiram o aktivnostima esperantista i događajima u svijetu iz pera lokalnih izvjestitelja.

NJEMAČKI I ENGLESKI

Stjecajem okolnosti njemački sam počeo učiti u petom razredu osnovne i učio ga zaključno s drugim razredom srednje škole. U trećem srednje zamijenio ga je engleski kao jezik struke matematičko-informatičkoga usmjerenja. Budući da sam u osnovnoj školi imao uspjeha na natjecanjima iz matematike, a u drugom dijelu srednjoškolskoga obrazovanja proširio i utvrdio matematička znanja, prvobitna mi je namjera bila studirati matematiku. Međutim, cijelo to vrijeme u meni je rasla i želja za studijem jezika. Kako se do posljednjeg trenutka nisam mogao odlučiti što ću studirati, 1985. godine sam se prijavio za prijamne ispite za studij matematike na PMF-u i za studij germanistike i anglistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Položivši oba prijamna, u meni je prevagnulo zanimanje za jezike. Studij je bio vrlo zahtjevan, a posebne sam poteškoće na početku imao s jezičnim vježbama jer su bile povezane sa stjecanjem visoke jezične kompetencije. U to sam vrijeme više puta pomislio da sam pogriješio što nisam upisao matematiku, razmišljajući čak i o promjeni studija. Međutim, nakon početnih teškoća stvari su krenule svojim normalnim tijekom, čemu je pridonijela i činjenica da sam za vrijeme ljetnih praznika, četiri godine zaredom, radio na moru kao turistički vodič. Kroz svakodnevnu komunikaciju sa stranim turistima tijekom tri do četiri mjeseca godišnje komunikativna mi je kompetencija u njemačkom i engleskom dosegla zadovoljavajuću razinu.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Kada bih pred zamišljenim 'jezikoslovnim istražnim povjerenstvom' morao opisati ulogu đurđevečkoga govora, hrvatskoga standarda, esperanta, njemačkoga i engleskoga u mojem životu, priznao bih sljedeće: 1) đurđevečki je govor obilježio moje djetinjstvo i mladost, a i danas mi je sredstvo komunikacije s rođacima i prijateljima; zahvaljujući socijalizaciji u okolini koja je uvažavala njegovu kulturnu vrijednost, i sâm sam postao jedan od promicatelja toga govora na književnom i jezikoslovnom planu; đurđevečki osjećam posebno izražajnim i njime mogu izraziti sve svoje osjećaje i razmišljanja; 2) hrvatski standard koristim u službenim i poslovnim kontaktima, njime se služim pri pisanju znanstvene proze; doživljavam ga emocionalno neutralnim; doduše, živeći u Zagrebu posljednjih dvadeset godina, u govornoj komunikaciji s neđurđevčanima služim se mješavinom standarda, zagrebačkoga slenga i kajkavskoga supstrata; 3) iako esperanto vrlo malo koristim u usmenom sporazumijevanju, redovito čitam esperantske publikacije i smatram ga vrijednim sredstvom neutralne međunarodne komunikacije; preko njega se osjećam „građaninom svijeta”; osim toga, esperanto se u mojem slučaju pokazao i kao vrijedno propedeutičko pomagalo pri učenju engleskoga, talijanskoga i francuskoga jer mu se leksik u velikoj mjeri

temelji na posuđenicama iz romanskih i germanskih jezika; 4) premda sam u njemačkom jeziku postigao relativno visoku komunikacijsku kompetenciju, i dalje ga doživljam kao strani jezik kojega mi znanje omogućava materijalnu egzistenciju; u komunikaciji s izvornim govornicima ne trudim se prikriti svoj slavenski naglasak i ne osjećam se loše ako mi se potkrade kakva pogriješka; 5) engleski osjećam isključivo kao sredstvo za pristup čitanju stručne literature i pomagalo u komunikaciji sa strancima koji ne znaju niti jedan od drugih jezika kojima se služim.

Iz ovih tvrdnji moguće je izvući sljedeće zaključke: iako mi svi ovi jezici služe ponajprije kao sredstvo komunikacije, đurđevečki i esperanto zauzimaju među njima posebno mjesto. *Domaći* me đurđevečki povezuje s pripadnicima lokalne zajednice iz koje potječem posredujući mi tako, unatoč statusu „migranta” u Zagrebu, osjećaj pripadnosti toj zajednici. Stoga ga smatram sredstvom vlastitog lokalnog, ali i nacionalnog identiteta. S druge pak strane, esperanto mi nudi potencijal za komunikaciju sa strancima, neopterećenu činjenicom da sam kao govornik stranoga jezika tek loša kopija izvornoga govornika, kao što je tome tako u asimetričnoj komunikaciji s izvornim govornicima njemačkoga i engleskoga. Činjenica što mi esperanto omogućava neutralnu međunarodnu komunikaciju sa strancima koji su i sami – za razliku od onih koji sa mnom govore svojim jezikom – uložili trud u učenje jezika honorirajući tako posredno i moj napor, daje mi osjećaj kozmopolitskoga identiteta utemeljena na komunikacijskoj ravnopravnosti. U tome vidim bitnu razliku između esperantskoga kozmopolitizma i onoga globalizacijskoga, isprepletana s angloameričkim jezičnim imperijalizmom.

LITERATURA

- Bechert, J. i Wildgen, W. (1991) *Einführung in die Sprachkontaktforschung*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Coulmas, F. (ur.) (2004) *The Handbook of Sociolinguistics*, Malden – Oxford – Carlton: Blackwell Publishing.
- Dressel, G. (2004) Wissenschaft und Biographie, u: Piškorec, V. (ur.) *Sprachkontakte und Reflexion* (=Zagreber germanistische Beiträge, Beiheft 7), 33–71.
- Fancev, Franjo (1907) Beiträge zur serbokroatischen Dialektologie. Der kaj-Dialekt von Virje, mit Berücksichtigung der Dialekte Podravina's (Koprivnica – Pitomača), *Archiv für slavische Philologie* XXIX, 305–390.
- Fix, U. i Barth, D. (2000) *Sprachbiographien. Sprache und Sprachgebrauch vor und nach der Wende von 1989 im Erinnern und Erleben von Zeitzeugen aus der DDR (Inhalte und Analysen narrativ-diskursiver Interviews)*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Flick, U. (2004) *Qualitative Sozialforschung. Eine Einführung*, Reinbek bei Hamburg:

Rowohlt Taschenbuch Verlag.

- Franceschini, R. (2003) Unfocussed Language Acquisition? The Presentation of Linguistic Situations in Biographical Narration (62 odlomka). *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research* (on-line časopis), 4(3), članak 19, <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/3-03/3-03franceschini-e.htm> (pristup: 30. 11. 2005.)
- Franceschini, R. i Miecznikowski, J. (ur.) (2004) *Leben mit mehreren Sprachen – Vivre avec plusieurs langues. Sprachbiographien – Biographies langagières*, Bern i dr.: Peter Lang.
- Glück, H. (ur.) (1993) *Metzler-Lexikon-Sprache*, Stuttgart – Weimar: Metzler.
- Goebel, H. i dr. (ur.) (1996) *Kontaktlinguistik / Contact Linguistics / Linguistique de contact – Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung / An International Handbook of Contemporary Research / Manuel international des recherches contemporaines*, Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Imbert, R., Špoljarec, I., Štimec, S., i Tišljarić, Z. (2002) *Esperanto. Udžbenik međunarodnog jezika – Lernolibro de la internacia lingvo*, 9. izm. i dop. izdanje, Zagreb: Izvori.
- Klobučar, D. (2003.) *Esperantski mozaik*. Osijek: Esperantsko društvo „Liberiga Stelo”.
- Lacko Vidulić, S. (2005) Otvoreno pismo upućeno Velimirovom članku *Od jezičnog dodira do dodirnog jezikoslovlja*, u: Piškorec, V. (2005) *Georgiana. Rasprave o đurđevečkom govoru i hrvatskokajkavskoj književnosti* (96–97), Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta i FF-press.
- Lončarić, Mijo (1996): Naglasne osobitosti podravskog dijalekta kajkavskoga narječja, u Piškorec, V. (ur.) *Đurđevečki zbornik*, Đurđevac: V. Piškorec, R. Golubić, I. Hodalić, 145–150.
- Piškorec, V. (2004) Vom Sprachkontakt zur Sprachkontaktforschung, u: Piškorec, V. (ur.) *Sprachkontakte und Reflexion (=Zagreber germanistische Beiträge, Beiheft 7)*, 107–121.
- Riehl, C. M. (2004) *Sprachkontaktforschung. Eine Einführung*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Szczepanski, J. (1974) Die biographische Methode, u König, R. (ur.) *Handbuch der*

empirischen Sozialforschung. Bd. 4. Komplexe Forschungsansätze, Stuttgart: Enke, 226–252.

- Treichel, B. (2004) *Identitätsarbeit, Sprachbiographien und Mehrsprachigkeit. Autobiographisch-narrative Interviews mit Walisern zur sprachlichen Figuration von Identität und Gesellschaft*, Frankfurt am Main: Peter Lang.

(Footnotes)

¹ U sklopu ove discipline, ranije nazivane i „etnografija govorenja”, proučava se odnos jezika i zbroja izvanjezičnih čimbenika koji čine društvenu osnovu komunikacije. To su svi oni čimbenici koji su bitni za razumijevanje funkcioniranja pojedine interakcije, pri čemu je u središtu interesa opisa jezična interakcija (Glück 1993: 174).

² Entometodologija je pravac u američkoj sociologiji koji se bavi načinima konstituiranja društvene stvarnosti i društvenoga poretka u svakodnevnom djelovanju pripadnika društva. Utjecao je na razvitak konverzijske analize, a proučava načine na koje pojedinci stječu iskustva; konstituiraju smisao i govore o svojim iskustvima (Glück 1993: 175).

³ Iako je područje podravskoga dijalekta prošarano brojnim izoglosama na fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj razini, svima im je zajednički karakteristični naglasni obrazac što ga je početkom 20. stoljeća otkrio znameniti hrvatski filolog i slavist podrijetlom iz Virja, Franjo Fancev (1907), nazvavši ga „Zweisilbengesetz”, odnosno „zakon dvaju slogova”. Ovim se zakonom opisuje odnos između mjesta naglaska i zadnjega odnosno predzadnjega sloga u riječi ili sintagmi: ako je zadnji slog dug, onda je i naglašen; ako je kratak, naglasak pada na predzadnji slog u riječi odnosno sintagmi (Lončarić 1996). Time se podravski dijalekt razlikuje od svih drugih dijalekata kajkavskoga narječja.

⁴ Bit će da je ovo nazivanje spomenuta dva slova najvjerojatnije motivirano prijevodom njemačkih izraza *hart* „tvrdo” i *weich* „meko”, koji se koriste za distinkciju parova slova *p-b*, *t-d*, *k-g* u južnonjemačkom prostoru jer je ondje ukinuta opreka *fortis-lenis*, karakteristična za ostala germanofona područja.

⁵ O esperantu i esperantskom pokretu u Hrvatskoj i svijetu vidi Klobučar (2003). Kao udžbenik esperanta za govornike hrvatskoga preporučam Imbert, Špoljarec, Štimec i Tišljar (2002).

STANDARDSPRACHE ZWISCHEN MUNDART UND PLANSPRACHE: KROATISCHE STANDARDSPRACHE, MUNDART VON ĐURĐEVEC UND ESPERANTO

Zusammenfassung

Angeregt durch Konzepte aus der Historischen Reflexiven Anthropologie, worin der Selbstreflexion der Wissenschaftler eine wichtige Rolle zukommt, sowie durch die Rezeption der sprachbiographischen Methode als einer der Methoden der Sprachkontaktforschung, unternimmt der Autor folgenden Versuch: Aus der autobiographischen Perspektive stellt er jenen Teil seiner Biographie dar, der seine Erinnerungen, Erfahrungen, Einstellungen und Gefühle beinhaltet, die sich auf die von ihm erworbenen und gelernten Dialekte und Sprachen beziehen. Besondere Aufmerksamkeit widmet er der kajkavischen Mundart von Đurđevac als seiner Erstsprache, der kroatischen Standardsprache als seiner Zweitsprache und der Plansprache Esperanto als seiner ersten Fremdsprache, die er aktiv gebrauchen konnte. Im einleitenden Teil des Textes werden die Anwendungsmöglichkeiten der sprachbiographischen Methode dargestellt, die seit der Jahrtausendwende im kontaktlinguistischen Diskurs eine immer wichtigere Rolle spielt. Dabei wird auch auf die ethischen und methodologischen Probleme hingewiesen, die beim Verfassen der Sprachautobiographie als einer hybriden Textsorte auftauchen. Nach diesen theoretischen Überlegungen folgt die eigentliche Sprachautobiographie des Verfassers.

Schlüsselwörter: *Sprachautobiographie, Mehrsprachigkeit, Mundart von Đurđevac, kroatische Standardsprache, Esperanto*

